

Hofberg uttalar (år 1870) följande mening om runstensbrons ålder: »Då man kan taga för gifvet, att den bro, som i denna inskrift nämnes är den här bredvid liggande Saltängsbron och då man tillika känner, att den år 1283 afledne biskop Karl i Westerås var den, som anlade eller åtminstone med stor kostnad omlade de fyra landsvägarne, som från Westmanlands skilda delar leda till stifts-staden, så torde man med all sannolikhet kunna antaga, att den på stenen omtalade brobyggnaden blifvit verkställd samtidigt med den här förbi-löpande Köpingsvägens omläggning, ett antagande, som skulle fastställa tiden för stenens tillkomst till slutet af 1200:talet.» Denna Hofbergs datering av runinskriften och runstensbron är felaktig; de ha säkerligen båda tillkommit under 1000-talets förra del.

Vs 9 och 10 ha rests och bron har anlagts för att bevara minnet av en ung man, om vilken vi få veta, att han *varð dauðr a Ænglandi*. Även ett par andra västmanländska runstenar omtala färder till England; se Vs 5, s. 20.

»Bromonument» av detta slag påträffas som bekant flerstädes i vårt land. Berömda äro t. ex. Jarlabankes bro och Broby bro i Täby socken i Uppland; se U 164–165, U 135–138 och S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Sverige* (1963), s. 106 f. Brobyggande nämns även på Vs 28 och 31. Ytterligare två västmanländska runstenar torde böra räknas som »brostenar», nämligen Vs 13 och Vs 17, även om inskrifterna i dessa fall icke direkt omtala »bron». Parstensmonument utgöra vidare Vs 1–2, 17 och 27–28; Vs 13 består av en runsten och ej mindre än fjorton bautastentar.

11. Västerås, Smäcken.

Litteratur: L 995. P. Tillæus, Brev till J. F. Peringskiöld den 10 april 1723 (i Peringskiölds Monumenta 4, bl. 157); O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 218, 361; O. Grau, Beskrifning Öfver Wästmanland (1754), s. 115 (nytrycken 1904, s. 88; bihang s. 45 f.); Försök till Antiquarisk-Topografisk Beskrifning öfver Siende, Norrbo och Öfver-Tjurbo Häradet inom Westerås Län 1850 (ATA); M. Stenberger, Västeråstraktens förhistoria (i: Västerås genom tiderna 1, 1956), s. 425.

Avbildningar: Tillæus, bläckteckning (i Peringskiölds Monumenta 4; träsnitt i Grau a. a.); osignerad bläckteckning (i Peringskiöld a. a.).

Om fyndet av detta sedan länge försvunna stycke av en runsten berättar domprosten Petrus Tillæus i ett brev till riksantikvarien J. F. Peringskiöld. Brevet, som är daterat »Wästeråhs den 10. Aprilis 1723», lyder: »Såsom man i fyllningen under ett förbränt huus häär i Staden, wid den så kallade Smäcken, funnit en aln under jorden, stupa liggande en Runsteen af 2½ alns längd wid pass, Och Höga Öfwerhetens nådigste wilia och befallning är, at man sådana gamla monumenter, ehuru ringa the kunna synas, det Höglofl. kongl. Antiquitets Collegio bör förståndiga; Altså likmätigt min plicht och skyldighet, at iamwäl i så måtto bidraga hwad man kan til K. fäderneslandets tjenst och heder, har iag eij underlåta boort, afritningen på denne

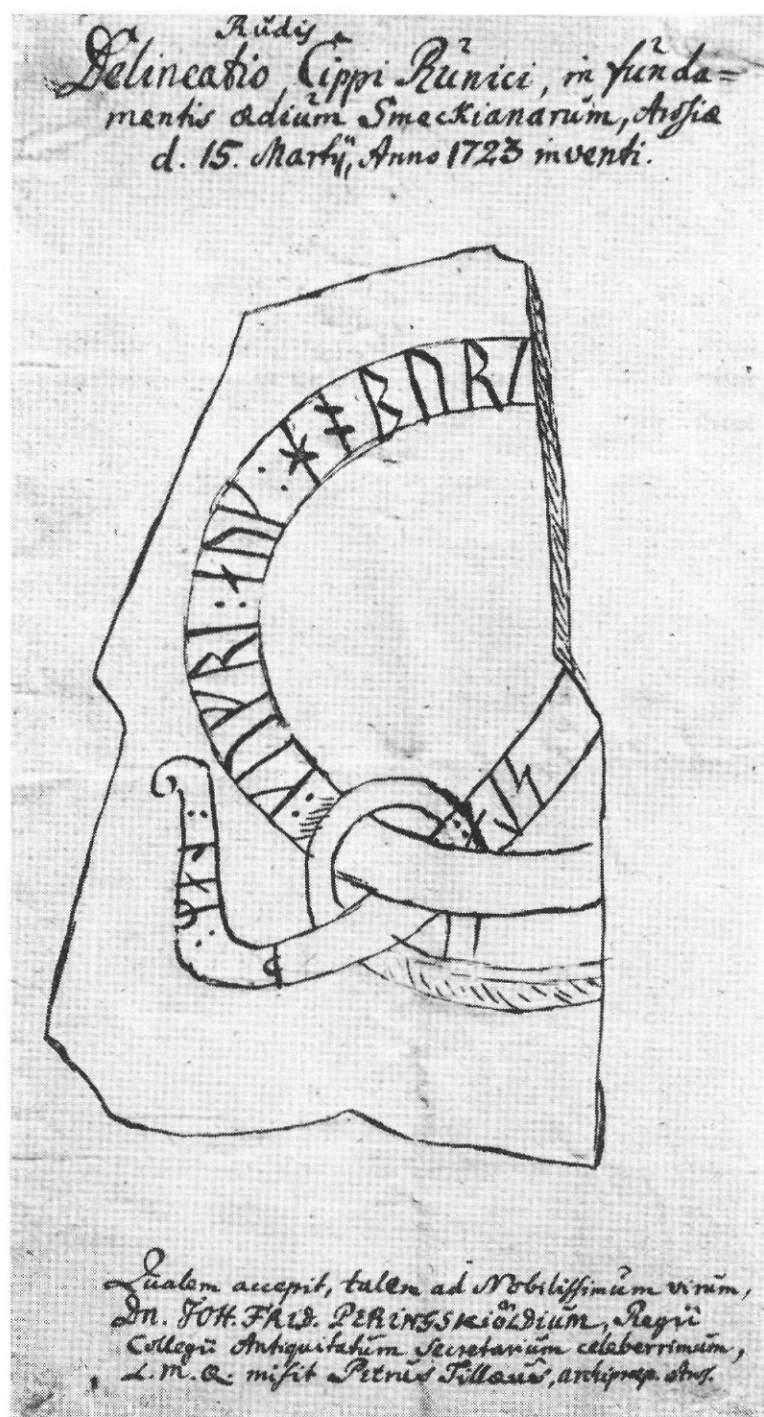

Fig. 13. Vs 11. Västerås, Smäcken. Efter teckning av P. Tillæus.

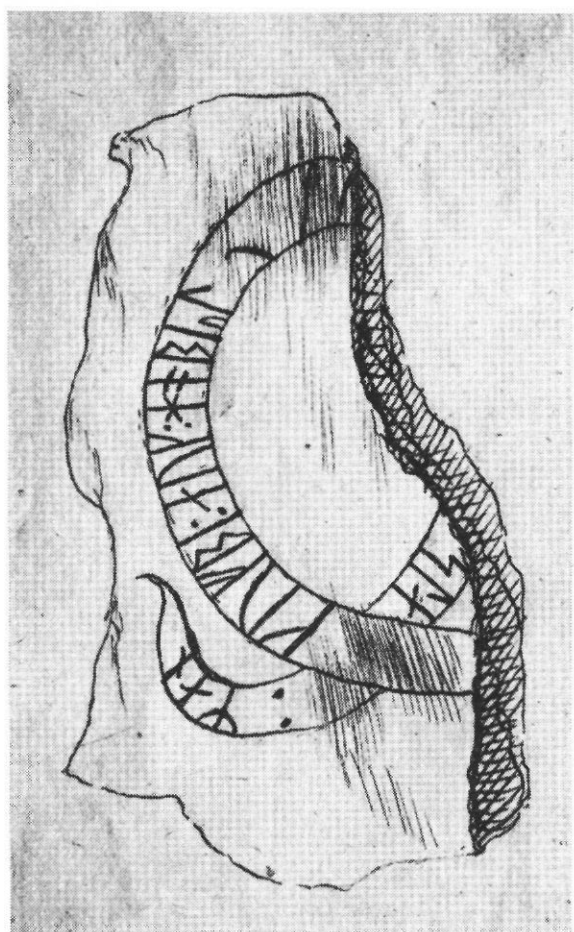

Fig. 14. Vs 11. Västerås, Smäcken. Efter osignerad teckning i Peringskiölds Monumenta.

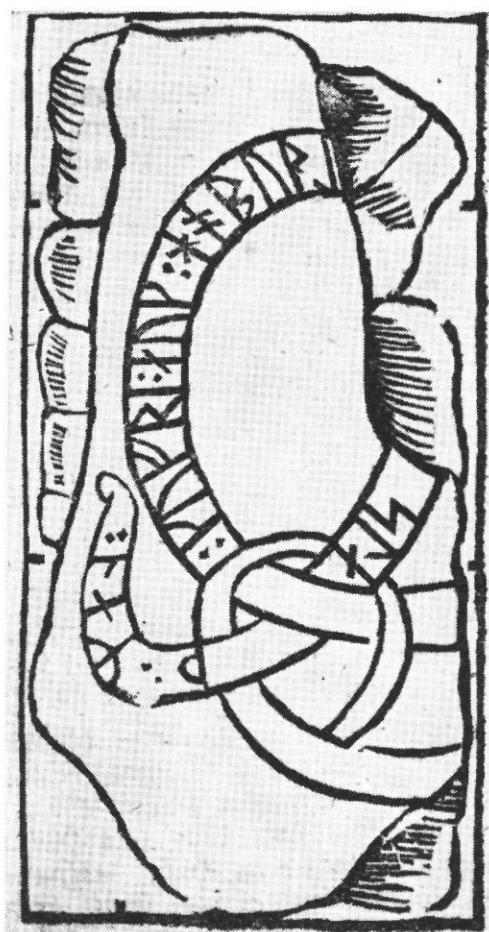

Fig. 15. Vs 11. Västerås, Smäcken. Efter O. Grau, Beskrifning Öfver Wästmanland (1754).

Cippo eller fragmento cippi Runici, med Wälborne H:r Secreteraren communicera, jämte wördsam antydan, at iag berörde steen på ett tiänligare rum låtit föra, på det han för flera injuriis temporum aut hominum, må conserverat blifwa.»

På den teckning, som Tillæus sände till J. F. Peringskiöld, finns följande överskrift: »Rudis Delineatio Cippi Runici, in fundamentis ædium Smeckianarum, Arosia d. 15. Martij, Anno 1723 inventi.»

I sitt brev till Riksantikvarien år 1723 meddelade ej domprosten, vart han hade låtit föra den nyfunna runstenen. Vilket för stenen »tiänligare rum», som Tillæus syftar på, klarlägges emellertid av en uppgift i Celsius' anteckningsbok F m 60: 2. Celsius meddelar där (a. a. s. 218) om Vs 11: »En sten nyss upgräfvén, som domprosten M. Petr. Tilleus har lagt i Kyrkian at förwaras. ipse dixit 1726 in jun.» Celsius antecknar vidare, att domprosten senare hade sänt honom en teckning av stenen: »delineationem autem mihi misit 1726, 11 oct.» Angående stenens ursprungliga plats upplyser Celsius, att den »säges längesedan hafwa stådt Wid smäcken el spången öfv åhn.»

O. Grau lämnar (år 1754) följande uppgifter om Vs 11: »Här i Dom-Kyrkan finnes en Runsten ibland de andra griftestenarne inlagd, hwilken år 1723 blifwit hitförd ifrån Smeckiske huset i staden, der han i Grundwalen lagd warit.» Liljegren, som har hämtat sina uppgifter om stenen hos Grau, anger i *Runurkunder* (L 995) platsen på följande sätt: »Domkyrkogolfvet, funnen i grundvalen till ett hus år 1723.»

Vs 11 har vid flera tillfällen sökts utan framgång, senast vid den år 1963 avslutade restaureringen av domkyrkan. Den fragmentariska stenen har troligen försvunnit redan vid slutet av 1700-talet. Av Graus uppgifter och av hans träsnitt att döma låg runstensstycket ännu vid mitten av 1700-talet inlagt i domkyrkogolfvet.

Enligt skalan på träsnittet hos Grau har runstensstycket mätt ungefär 150 × 65 cm. Av allt att döma har den runsten, av vilken Vs 11 utgör en del, varit av betydande storlek.

Inskrift (enligt Tillæus):

: kufri : auk : hoburi . . . sla : . . . þ . . . : man :
 5 10 15 20

Runföljderna 1–5 **kufri** och 9–14 **hoburi** innehålla säkerligen två personnamn. Det är emellertid icke möjligt att avgöra, vilka namn som åsyftas med dessa egendomliga runföljder. Möjligen skulle **kufri** kunna uppfattas som kvinnonamnet *Guðfrið(r)* och **hoburi** som *Holmbiorn*. — 15–17 **sla** kan utgöra slutet av mansnamnet *Gisli* i ack.: (*æftir Gi*)*sla*. Icke heller slutet av den fragmentariska inskriften kan tolkas.

12. Västerås, Stora gatan 44 B. Nu i Läns museet.

Pl. 3.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Undersökningsrapporter 1938 (2673, 4069/38, ATA), Några nyfunna runinskrifter (i: Fornvännen 1942), s. 230, Hammarbystenen och Hammarbykistan (i: Fornvännen 1959), s. 199; S. Drakenberg, Gjort och ogjort (i: Vestmanlands Läns Tidning, julnumret 1938); Handlingar i ATA 1939; M. Stenberger, Västeråstraktens förhistoria (i: Västerås genom tiderna 1, 1956), s. 495.

Äldre avbildning: Jansson, foto 1938 (ATA; återgivet i Fornvännen 1942).

På Läns museet i Västerås förvaras den runristade, kistlockformade gravhäll, som i juli 1938 påträffades vid grävningsarbeten på tomten Stora gatan 44 B i Västerås. På denna plats har en gång S:t Nicolaikyrkan stått; av allt att döma har Vs 12 ursprungligen varit placerad på den forna kyrkogården.

Stenen sprängdes tyvärr sönder, innan man upptäckte, att den var ristad. Efter sprängningen återstå 14 delar; av dessa ha sex ristning. Genom Riksantikvarieämbetets försorg hopsattes de bevarade delarna av monumentet år 1939.

Grå granit. Kistan består av ett massivt stenblock, tillformat som en gravkista. Den har i genomskärning varit femsidig. Det bevarade stycket av »locket» mäter 119 × 63 cm. Kantsidan, där runinskriften har sin plats, är 17 cm hög. Runorna ha samma höjd som kantsidan. Ristningslinjerna äro breda, ganska klumpigt huggna. Det bevarade stycket av inskriften är i stort sett tydligt. På den fasade överdelen synas delar av ett rundjur och av slingor. Den största delen av ornamentiken har tydligen gått förlorad; detsamma gäller troligen om runinskriften.

Inskrift:

ingibiorn : hom . . .
 5 10

Ingibiorn . . .

»Ingebjörn . . .»

Till läsningen: Före 1 i finnas inga spår av ristning. 1 i har förlorat nedre tredjedelen genom en kant-skada. 2 n har, i likhet med 9 n, kort, ensidig bistav. 3 g är tydligt stunget. 4 i är ej stunget. 5 b är lätt skadat av en sprängningsspricka. 7 o har dubbelsidiga, snett upp åt höger riktade bistavar; samma form har 11 o. Sk mellan 9 n och 10 h består av två tydliga punkter. 12 m har förlorat största delen av högra bistaven.

Mansnamnet *Ingibiorn* är icke särskilt vanligt i runinskrifterna.¹ Det förekommer, utom på Vs 12, endast fyra gånger, nämligen på U 181, 598, 758 och 827. Ett belägg på U 757 är något osäkert. Under medeltiden var namnet däremot ganska vanligt i Svealand. Om namn med förleden *Ingi-* se O. v. Friesen, *Rökstenen* (1920), s. 135 f.

Gravvårdar av den typ, som Vs 12 representerar, ha ursprungligen stått ute på kyrkogårdarna,

¹ Flera belägg på namnet *Ingibiorn*, vilka ha förtecknats efter äldre runologiska arbeten, ha visat sig vara oriktiga. Sålunda skola tre av de sex »säkra» belägg, vilka efter tidigare läsningar ha upptagits i *Upplands runinskrifter* 1, s. 283, avföras från räkningen, nämligen Liljegren 116 (= U 903), L 776 (= U 1174) och L 1020 (= Vs 3).